

УДК 598.2 : 591.9 (100)

ЗООГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПТАХІВ Частина 2. ПАЛЕОГЕЙСЬКА І АРКТОГЕЙСЬКА СУШІ

Г. В. Фесенко^{1*}, І. В. Шидловський²

¹Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com

²Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна

Природний поділ поверхні Земної кулі на зоогеографічні суші та області зумовлює присутність у них *показових видів*, які поширені лише у певних географічних широтах. У статті представлено аналіз орнітофауни Палеогеї та Арктогеї, описано значні відмінності й унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш і вперше запропоновано українські назви показових видів птахів. Завершено характеристику всіх зоогеографічних областей і підобластей Нотогеї, Неогеї, Палеогеї та Арктогеї. Унікальність видового багатства цих регіонів дає уявлення про сучасне поширення ендемічних видів птахів та існування своєрідних центрів походження тварин на планеті.

Ключові слова: зоогеографія, зоогеографічні суші та області, Палеогея, Арктогея, показові види, поширення птахів, ендеміки.

Палеогейська суша займає досить велику за площею територію, вона охоплює майже весь Африканський континент, за винятком Північної Африки з пустелею Сахарою, а також включає острів Мадагаскар, півострови Індостан, Індокитай, Зондські та Філіппінські острови.

Мадагаскарська область, напевно, одна з найцікавіших і найбагатших на ендемічні види в межах Палеогеї, вона включає великий за площею острів Мадагаскар і низку прилеглих дрібних островів, розташованих на схід і північ від нього, зокрема: Маскаренські, Коморські, Альдабра, Космоledo, Амірантські, Сейшельські, а також Тромелін і Серф. Практично вся територія області лежить у зоні південного тропіка, тому клімат тут надзвичайно теплий, тропічний. Острів Мадагаскар становить собою підвищене плато, яке займає всю внутрішню частину, і лише на заході між ним і океаном простягається вузька смуга низовин із болотами. Острів багатий на озера та ріки, які можуть повністю пересихати під час літньої посухи. Ліси збереглися головним чином на східному узбережжі.

* У тексті збережено деякі особливості лексики автора, які він наполіг залишити.

Фауна області своєрідна. На Мадагаскарі поширені птахи з ендемічної родини Роутелових (Mesitornithidae) – роутело білогрудий (*Mesitornis variegata*), роутело бурий (*Mesitornis unicolor*), монія (*Monias benschi*), які способом життя нагадують південноамериканських тіган (Eurypygidae).

З ендемічних видів птахів, які можна вважати показовими для цієї області, особливої уваги заслуговують: з родини Качкових (Anatidae) – попелюх мадагаскарський (*Aythya innornata*); родини Яструбових (Accipitridae) – шуляк мадагаскарський (*Aviceda madagascariensis*); родини Пастушкових (Rallidae) – пастушок білогорлий (*Dryolimnas cuvieri*); родини Зозулевих (Cuculidae) – коуа синій (*Cooua caerulea*); родини Підкіпкових (Brachypteraciidae) – підкіпка чорновуса (*Brachypteracias squamiger*), підкіпка довгохвоста (*Uratelornis chimaera*); родини Кіромбових (Leptosomidae) – кіромбо (*Leptosomus discolor*); родини Асітових (Philepittidae) – асіті чорний (*Philepitta castanea*), голобров довгодзьобий (*Neodrepanis coruscans*); родини Личинкоїдових (Camperphagidae) – шикачик маврикійський (*Coracina typica*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка жовтодзьоба (*Humblotia flavirostris*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – лемурка рудохвоста (*Newtonia fanovanae*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія мадагаскарська (*Mystacornis crossleyi*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник магейський (*Zosterops modestus*); родини Вангових (Vangidae) – ванга руда (*Schetba rufa*), ванга гачкодзьоба (*Vanga curvirostris*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго чубатий (*Dicrurus forficatus*); родини Ткачикових (Ploceidae) – сакалава (*Ploceus sakalava*), фуді червоний (*Foudia madagascariensis*).

Значний інтерес становлять і вимерлі або винищені в межах області протягом останніх 400 років птахи, зокрема нелітаючий голуб дронг-додо (*Raphus cucullatus*, Raphidae), який ще у XVII ст. траплявся на острові Маврикій.

Ефіопська область охоплює більшу частину Африки, від півдня континенту на північ до Сахари, і південну частину Аравійського півострова, а також острови: Сокотру, Занзібар, Сан-Томе, Фернандо-По та низку інших, розташованих уздовж західного узбережжя Африки. Подібно до Мадагаскарської, ця область майже цілком лежить у межах південного і північного тропіків, значна частина в екваторіальній зоні, тому клімат тут надзвичайно теплий, тропічний. Лише південна і північна окраїни області лежать у субтропічній зоні. Більшу частину цієї області займають підняті до 1 тис. м н. р. м. рівнини, вкриті саванами, степами і пустелями. Найбільшими улоговинами є долини річок Конго і Калахарі, довкола яких ростуть тропічні ліси. Гори розташовані головним чином по краях материка і затримують морські вітри, які несуть вологу на континент. Це дуже впливає на характер клімату області, який досить жаркий та сухий влітку і багатий на опади взимку.

Орнітофауна типово материкова, багата, включає приблизно 1900 видів птахів. Ендемічними в області є: китоголов (*Balaeniceps rex*, Balaenicipitidae), птах-секретар (*Serpentarius secretarius*, Sagittaridae), цесарка рогата (*Numida meleagris*, Numididae), галасники і турако (Musophagidae). Заслуговує на увагу і страус африканський (*Strutio camelus*, Struthionidae), найбільший сучасний представник класу. Всього птахи представлені 89 родинами, серед яких є властиві й для Індомалайської області, зокрема воскоїди (Indicatoridae), піти (Pittidae), птахи-носороги (Bucerotidae) тощо.

Західноафриканська підобласть розташована в межах долини р. Конго та у пониззі р. Нігеру, охоплює також північний берег Гвінейської затоки на заході і включає до свого складу озера Танганьїка й Альберта на сході, що й позначилося на її ландшафтах. Територія підобласті вкрита головним чином незайнятими вологими лісами.

Фауна має низку особливостей, які роблять її подібною до фауни Індо-Малайської області. Особливо це помітно завдяки представникові ряду Куроподібних (Galliformes) павича африканського (*Afropavo congensis*, Phasianidae). Показовими птахами підобласті є токо синьогорлий (*Tockus fasciatus*, Bucerotidae), турако фіолетовий (*Musophaga violacea*) і турако блакитний (*Corythaeola cristata*, Musophagidae), а також: з родини Пеліканових (Pelecanidae) – пелікан африканський (*Pelecanus rufescens*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан африканський (*Phalacrocorax africanus*); родини Змішийкових (Anhingidae) – змішийка чорночерева африканська (*Anhinga melanogaster rufa*); родини Молотоголових (Scopidae) – молотоголов (*Scopus umbretta*); родини Лелекових (Ciconiidae) – лелека білоший (*Ciconia episcopus*), лелека африканський (*Ciconia abdimii*), ябіру африканський (*Ephippiorhynchus senegalensis*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – косар африканський (*Platalea alba*), ібіс зелений (*Bostrychia olivacea*), ібіс строкатоший (*Bostrychia rara*); родини Фламінгових (Phoenicopteridae) – фламінго малий (*Phoeniconaias minor*); родини Качкових (Anatidae) – каргарка шпорокрила (*Plectropterus gambensis*), качка шишкодзьоба (*Sarkidiornis melanotos*), качка чорна (*Anas sparsa*), чирянка африканська (*Anas capensis*), крижень жовтодзьобий (*Anas undulate*), чирянка-крихітка африканська (*Nettapus auritus*), савка африканська (*Oxyura maccoa*), качка екваторіальна (*Pteronetta hartlaubii*); родини Яструбових (Accipitridae) – шуліка шилохвостий (*Chelictinia riocourii*), орлан африканський (*Haliaeetus vocifer*), гриф пальмовий (*Gypohierax angolensis*), сип африканський (*Gyps africanus*), змієїд конголезький (*Dryotriorchis spectabilis*), орел-блazen (*Terathopus ecaudatus*), змієїд бурогрудий (*Circaetus cinerascens*), змієїд бурий (*Circaetus cinereus*), шуляк африканський (*Aviceda cuculoides*), яструб-сивець африканський (*Polyboroides typus*), орел білоголовий (*Aquila wahlbergi*), орел-карлик африканський (*Hieraaetus spilogaster*); родини Фазанових (Phasianidae) – турач ітурійський (*Francolinus nahani*), турач угандійський (*Francolinus nobilis*); родини Цесаркових (Numididae) – цесарка біловола (*Agelastes meleagrides*), цесарка камерунська (*Guttera plumifera*), цесарка чубата (*Guttera pucherani*); родини Пастушкових (Rallidae) – погонич африканський (*Sarothrura boehmi*), пастушок-сіродзьоб африканський (*Canirallus oculus*), держак африканський (*Crex egregia*), пастушок африканський (*Rallus caerulescens*); родини Лапчastoногових (Heliornithidae) – лапчastoніг африканський (*Podica senegalensis*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – дерихвіст попелястий (*Glareola cinerea*); родини Сивкових (Charadriidae) – пісочник буроголовий (*Charadrius forbesi*); родини Голубових (Columbidae) – голуб конголезький (*Columba unicincta*), голуб камерунський (*Columba sjostedti*), голуб каштановолий (*Columba thomensis*), голуб сан-томенський (*Columba malherbii*), голуб райдужний (*Columba iriditorques*), горлиця нігерійська (*Streptopelia hypopyrrha*), горлиця синьоголова (*Turtur brehmeri*); родини Папугових (Psittacidae) – нерозлучник ліберійський (*Agapornis swindernianus*), папуга-довгокрил сенегальський (*Poicephalus senegalus*); родини Туракових (Musophagidae) – галасник сенегальський (*Crinifer piscator*), турако зеленочубий (*Tauraco persa*), турако жовтодзьобий (*Tauraco macrorhynchus*); родини Зозулевих (Cuculidae) – дідрик жовтогорлий (*Chrysococcyx flavigularis*), зозуля-довгохвіст темна (*Cercococcyx mechowi*), коукал габонський (*Centropus anselii*), коукал білочеревий (*Centropus leucogaster*); родини Совових (Strigidae) – соварогань африканська (*Jubula lettii*), сичик-горобець білогорлий (*Glaucidium sjostedti*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга бурий (*Caprimulgus binotatus*),

дрімлюга джунглевий (*Caprimulgus batesi*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – голкохвіст ітурійський (*Telecanthura melanopygia*), голкохвіст нігерійський (*Neafra-pus cassini*); родини Рибалочкових (Alcedinidae) – рибалочка бірюзовий (*Alcedo quadribrachys*), рибалочка білочеревий (*Alcedo (Corythornis) leucogaster*), альціон блакитний (*Halcyon malimbica*); родини Бджолоїдкових (Meropidae) – бджолоїдка чорна (*Merops gularis*), бджолоїдка рожевогруда (*Merops malimbicus*), бджолоїдка білогорла (*Merops albicollis*); родини Сиворакшевих (Coraciidae) – сиворакша-яскраводзьоб блакитногорла (*Eurystomus gularis*); родини Слотнякових (Phoeniculidae) – слотняк рудоголовий (*Phoeniculus castaneiceps*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – калао жовтошоломний (*Ceratogymna elata*), калао кремководзьобий (*Bucanistes (Ceratogymna) cylindricus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – барбіон плямистий (*Pogoniulus scolopaceus*), лібія-зубодзьоб велика (*Tricholaema hirsuta*), барбікан лисий (*Gymnobucco calvus*), барбікан світлодзьобий (*Gymnobucco peli*); родини Воскоїдових (Indicatoridae) – ковтач жовтоногий (*Melignomon eisentrauti*); родини Дятлових (Picidae) – дятлик чернохвостий (*Campethera maculosa*), дятел сірий (*Dendropicus elachus*), дятел червоночеревий (*Dendropicus pyrrhogaster*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – жервінчик білощокий (*Eremopterix leucotis*), фірлюк кордофанський (*Mirafra cordofanica*), фірлюк рудий (*Mirafra rufa*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – ластівка білокрила (*Hirundo leucosoma*), ластівка синя (*Hirundo nigrita*), ясківка червоноброва (*Petrochelidon (Hirundo) preussi*), ясківка камерунська (*Petrochelidon (Hirundo) fuliginosa*), попецух червоноокий (*Pseudochelidon eurystomina*), ластівка заїрська (*Riparia congica*), мурівка конгійська (*Phedina brazzae*), жалібничка камерунська (*Psolidoprocne fuliginosa*), жалібничка вилохвоста (*Psolidoprocne obscura*), жалібничка блискуча (*Psolidoprocne nitens*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик довгоногий (*Anthus pallidiventris*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль-білохвіст конгійський (*Baeopogon clamans*), бюльбюль плямистий (*Ixonotus guttatus*), бюльбюль золотистий (*Calyptrorhynchus serina*), бюльбюль камерунський (*Andropadus montanus*), бюльбюль сизоголовий (*Andropadus tephrolaemus*), торо великий (*Phyllastrephus xavieri*), торо оливковий (*Phyllastrephus baumanni*), торо камерунський (*Phyllastrephus poensis*), торо нігерійський (*Phyllastrephus poliocephalus*), торо заїрський (*Phyllastrephus lorentzi*), торо білогорлий (*Phyllastrephus albigularis*), торо малий (*Phyllastrephus icterinus*), бюльбюль-довгодзьоб сіроголовий (*Bleda canicapilla*), бюльбюль-довгодзьоб зеленохвостий (*Bleda eximius*), бюльбюль-бородань сіроголовий (*Criniger barbatus*), бюльбюль-бородань оливковий (*Criniger olivaceus*), жовточеревець червоноокий (*Chlorocichla falkensteini*), бюльбюль болотяний (*Thescelocichla leucoptera*), торо сивоголовий (*Pyrrhurus scandens*); родини Дроздових (Turdidae) – тирч жовтогорлий (*Cichladusa ruficauda*), альзакола лісова (*Erythropygia (Cercotrichas) leucosticta*), колоратка лісова (*Stiphrornis erythrorax*), акалат лісовий (*Sheppardia cyornithopsis*), вагал бурий (*Stizorhina (Neocossyphus) finschii*), смолярник конгійський (*Myrmecocichla tholloni*), золотокіс гірський (*Cossypha isabellae*), квічаль темнощокий (*Zoothera crossleyi*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка каштанова (*Muscicapa infuscata*), мухоловка ластівкова (*Muscicapa ussheri*), мухоловка західна (*Muscicapa epulata*), мухоловка жовтонога (*Muscicapa sethsmithi*), мухоловка екваторіальна (*Muscicapa comitata*), мухоловка садова (*Muscicapa tessmanni*), мухарка ліберійська (*Melaenornis annamarulae*), мухарка лісова (*Fraseria ocreata*), мухарка білоброва (*Fraseria cinerascens*), мухоловка сіроголова (*Myioparus griseigularis*); родини Прирітникових (Platysteiridae) – прирітка роогока (*Dyaphorophyia tonsa*),

прирітка білошия (*Dyaphorophyia castanea*), прирітка жовточерева (*Dyaphorophyia concreta*), приріт сенегальський (*Batis senegalensis*), приріт конгійський (*Batis minulla*), приріт чорноспинний (*Batis ituriensis*), приріт габонський (*Batis minima*), приріт кокосовий (*Batis poensis*), приріт ангольський (*Batis margaritae*); родини Монархових (Monarchidae) – монарх-довгохвіст темногрудий (*Terpsiphone rufocinerea*), монарх-довгохвіст іржастий (*Terpsiphone rufiventer*), ельмінія чорноголова (*Elminia nigromitrata*), ельмінія білочерева (*Elminia albiventris*), монарх рудоголовий (*Erythrocercus mccallii*), монарх західний (*Trochocercus nitens*); родини Тамікових (Cisticolidae) – таміка лісова (*Cisticola anonymus*), таміка червоноголова (*Cisticola rufipes*), таміка гвінейська (*Cisticola guinea*), таміка іржаста (*Cisticola rufus*), таміка пустельна (*Cisticola aridulus*), таміка рудошия (*Cisticola eximius*), принія сан-томейська (*Prinia molleri*), принія річкова (*Prinia fluviatilis*), принія зеброва (*Prinia bairdii*), принія білоока (*Schistolais leontica*), нікорник чорносмугий (*Apalis pulchra*), нікорник сьєрра-леонський (*Apalis nigriceps*), нікорник вусатий (*Apalis binotata*), нікорник чорний (*Apalis sharpii*), нікорник заїрський (*Apalis goslingi*), нікорник камерунський (*Apalis bamendae*), цвіркач жовтобровий (*Camaroptera superciliaris*), вільговець чорноголовий (*Hypergerus atriceps*), цвіркач білохвостий (*Poliolais lopezi*), принія зелена (*Urolais epichlorus*), жалівник вохристий (*Bathmocercus cerviniventris*), червонокрил (*Drymocichla incana*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – строкатка гострохвоста (*Bradypterus grandis*), вівчарик чорноголовий (*Phylloscopus herberti*), жовтобрюшка маскова (*Eremomela canescens*), кромбек західний (*Sylvietta virens*), кромбек жовтогрудий (*Sylvietta denti*), куцохвостик рудобокій (*Macrosphenus kempii*), куцохвостик жовтий (*Macrosphenus flavicans*), куцохвостик оливковий (*Macrosphenus concolor*), куцохвостик сан-томейський (*Amaurocichla bocagei*), оксамитник фіолетовий (*Hyliota violacea*); родини Гологоловових (Picathartidae) – гологолов східний (*Picathartes oreas*), гологолов західний (*Picathartes gymnocephalus*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – кратеропа чорноголова (*Turdoides reinwardtii*), тимелія рудокрила (*Illadopsis rufescens*), тимелія широкоброва (*Illadopsis cleaveri*), тимелія білогорла (*Illadopsis puveli*), злочик білогорлий (*Kupeornis gilberti*), баблер-капуцин (*Phyllanthus atripennis*); родини Синицевих (Paridae) – синиця екваторіальна (*Parus fasciiventer*); родини Ремезових (Remisidae) – ремез жовтий (*Anthoscopus parvulus*), ремез золотолобий (*Anthoscopus flavifrons*), ремез-гілія (*Pholidornis russiae*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – саїманга мала (*Anthreptes seimundi*), саїманга сіра (*Anthreptes gabonicus*), саїманга рудобока (*Anthreptes aurantius*), нектарка сантомейська (*Anabathmis newtonii*), нектарка нігерійська (*Anabathmis reichenbachii*), нектарик камерунський (*Cyanomitra oritis*), маріка північна (*Cinnyris reichenowi*), маріка-крихітка (*Cinnyris minullus*), маріка королівська (*Cinnyris regius*), маріка сенегальська (*Cinnyris coccinigastrus*), маріка лісова (*Cinnyris johanna*), нектарець каштановий (*Chalcomitra adelberti*), нектарець коричневий (*Chalcomitra fuliginosa*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник інжировий (*Zosterops ficedulinus*), окулярник анобонський (*Zosterops griseovirescens*), затоківка бура (*Speirops brunneus*), затоківка чорноголова (*Speirops lugubris*), затоківка принципійська (*Speirops leucophoeus*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга чорнокрила (*Oriolus nigripennis*), вивільга сан-томейська (*Oriolus crassirostris*); родини Сорокопудових (Laniidae) – сорокопуд чорноплечий (*Lanius excubitorius*), сорокопуд сан-томейський (*Lanius newtoni*); родини Гладіаторових (Malaconotidae) – кубла червоноока (*Dryoscopus senegalensis*), кубла товстодзьоба (*Dryoscopus sabini*), гонолек екваторіальний (*Laniarius leucorhynchus*), гонолек гірський (*Laniarius poensis*), гонолек гвінейський (*Laniarius turatii*),

гонолек червоний (*Laniarius barbarus*), гонолек жовтогрудий (*Laniarius atrofllavus*), вюргер купенський (*Chlorophoneus (Malaconotus) kupeensis*), глadiator червоногрудий (*Malaconotus cruentus*), глadiator схиловий (*Malaconotus lagdeni*), глadiator зеленогрудий (*Malaconotus gladiator*), глadiator гірський (*Malaconotus monteiri*); родини Багадаїсових (Prionopidae) – багадаїс вохристочеревий (*Prionops caniceps*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго західний (*Dicrurus atripennis*); родини Шпаккових (Sturnidae) – моріо іржастокрилий (*Onychognathus fulgidus*), мерл принципійський (*Lamprotornis ornatus*), мерл райдужний (*Lamprotornis iris*), мерл золотохвостий (*Hylopsar (Lamprotornis) cupreocauda*), мерл пурпуровоголобий (*Hylopsar (Lamprotornis) purpureiceps*), шпак-гострохвіст лісовий (*Poeoptera lugubris*), шпак біловолий (*Grafisia torquata*); родини Ткачикових (Ploceidae) – ткачик принципійський (*Ploceus princeps*), ткачик королівський (*Ploceus aurantius*), ткачик камерунський (*Ploceus bannermani*), ткачик джунглевий (*Ploceus batesi*), ткачик жовтоголобий (*Ploceus dorsomaculatus*), ткачик нігерійський (*Ploceus preussi*), ткачик темний (*Ploceus weynsi*), ткачик чорний (*Ploceus albinucha*), ткачик гігантський (*Ploceus grandis*), малімб камерунський (*Malimbus coronatus*), малімб болотяний (*Malimbus cassini*), малімб помаранчевоволий (*Malimbus racheliae*), малімб жовтоволий (*Malimbus ballmanni*), малімб чорнощокий (*Malimbus scutatus*), ткачик короткохвостий (*Brachycope anomala*), вайдаг сан-томейський (*Euplectes aureus*); родини Вдовичкових (Viduidae) – вдовичка жовтошия (*Vidua togoensis*), вдовичка йоська (*Vidua maryae*), вдовичка-самітниця (*Vidua raricola*), вдовичка камерунська (*Vidua camerunensis*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мельба червонощока (*Pytilia hypogrammica*), нігрита рудочерева (*Nigrita bicolor*), астрильдик куций (*Nesocharis shelleyi*), астрильдик чорнохвостий (*Nesocharis ansorgei*), амарант червоноспинний (*Lagonosticta sanguinodorsalis*), амарант малійський (*Lagonosticta virata*), астрильду-мурахоїд рудощокий (*Parmoptila woodhousei*), синьодзьоб чорноголобий (*Spermophaga haematina*), синьодзьоб заїрський (*Spermophaga poliogenys*), краплик північний (*Euschistospiza dybowskii*), червоногуз темний (*Cryptospiza jacksoni*), червоногуз заїрський (*Cryptospiza shelleyi*), астрильд бурий (*Clytospiza monteiri*), астрильд червонохвостий (*Estrilda caerulescens*), астрильд нігерійський (*Estrilda poliopareia*); родини В'юркових (Fringillidae) – армілка сан-томейська (*Neospiza concolor*), щедрик папірусний (*Serinus koliensis*).

Східноафриканська підобласть охоплює з півночі, сходу та півдня напівкільцем Західноафриканську підобласть, на схід простягається до узбережжя Індійського океану, включає також південну частину Аравійського півострова і острови Сокотру та Занзібар. Південна межа її проходить від гирла р. Замбезі до середньої течії р. Лімпопо і через пустелю Калахарі вздовж 22–23° пд. ш. перетинає материк до західного узбережжя. Для підобласті характерні значні площі саван, рівнинне плато і велика кількість озер; у східній її частині розташоване нагір'я Абіссинії, є вулкани. Показовими для цієї підобласті є птахи такого підвиду, як страус африканський сіроногий (*Struthio camelus molybdophanes*, Struthionidae), а також представники ряду Лелекоподібних (Ciconiiformes): марабу африканський (*Leptoptilus crumeniferus*, Ciconiidae) та ібіс священний (*Threskiornis aethiopicus*, Threskiornithidae). Останній вид рідкісний і занесений до Червоної книги Міжнародного союзу охрони природи (МСОП).

Страус африканський сіроногий (*Struthio camelus molybdophanes*, Struthionidae) від номінативного підвиду відрізняється забарвленням голих частин тіла, які

попелясто-блакитного кольору, і лише дзьоб та передні рогові щитки плесна у нього червоні. Тримаються птахи невеликими групами, всеїдні. У період розмноження 2–3 самки відкладають в одне гніздо до 20 яєць, які насиджує головним чином самець, рідше самка. Водить малят після вилуплення самець, а згодом і самка.

Для Східноафриканської зоогеографічної підобласті показовими є небагато видів птахів, оскільки більшість представників орнітофауни спільні з іншими зоогеографічними регіонами, зокрема Західноафриканською підобластю. Крім того, значна кількість видів, які заселяють цю підобласть, поширені далеко на південь і трапляються у Південноафриканській підобласті. До показових видів Східноафриканської підобласті, крім наведених вище, належать: з родини Фазанових (Phasianidae) – куріпка африканська (*Xenoperdix udzungwensis*); родини Триперсткових (Turnicidae) – триперстка-крихітка (*Ortyxelos meiffrenii*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – бігунець плямистоволий (*Rhinoptilus cinctus*); родини Туракових (Musophagidae) – турако танзанійський (*Tauraco hartlaubi*), галасник білочеревий (*Corythaixoides (Criniferoides) leucogaster*); родини Чепігових (Coliidae) – чепіга білоголова (*Colius leucocephalus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – калао сріблястощокий (*Bycanistes brevis*); родини Бородаткових (Capitonidae) – барбудо плямистоголовий (*Trachyphonus darnaudii*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик золотистий (*Tmetothylacus tenellus*); родини Дроздових (Turdidae) – тирч плямистий (*Cichladusa guttata*), родини В'юркових (Fringillidae) – щедрик бурогузій (*Serinus tristriatus*), щедрик аравійський (*Serinus rothschildi*).

Південноафриканська підобласть займає частину Африки, що лежить південніше південного тропіка. Значною мірою її територія характеризується суворими умовами напівпустель і пустель, зокрема таких великих, як Калахарі та Наміб. Типовим представником орнітофауни, хоч і не ендеміком, є птах-секретар (*Sagittarius serpentarius*, Sagittariidae). Він належить до хижих птахів, що живляться зміями, рідше – іншими дрібними тваринами, яких убиває ногами та гачкуватим міцним дзьобом. Гніздяться ці довгоногі птахи на верхівках високих кущів, у серпні. Самка відкладає у гніздо 3–4 яйця, які насиджує близько 40 днів. Пташенята нагніздного типу, вкриті білим пухом.

Індо-Малайська область займає субтропічну і тропічну частини Азійського материка. До її складу входять Індокитайський півострів, півострови Малака та Індостан, острови Цейлон, Суматра, Борнео, Ява, Балі, Целебес, Хайнань, Тайвань і Рюкю, а також архіпелаги Великих Зондських, Філіппінських, Лакадивських, Мальдивських, Андаманських і Нікобарських островів, Ментавей. Північна межа області проходить по пасмах Гімалаїв на схід до Тихого океану між долинами рік Хуанхе та Янцзи, а південна – по Зондському архіпелагу до острова Лембок. Ландшафти Індо-Малайської області дуже різноманітні, оскільки лежать на значній частині півдня Азійського материка і на великій кількості острівних систем Індійського і Тихого океанів. Для цього регіону характерні обширні тропічні ліси, хоча немалу частину території займають і гори, менше в області пустель і саван. Клімат значної частини території області тропічнотропічний, у зв'язку з розташуванням у зоні тропіків і субтропіків.

Основний тип фауни – лісовий, видів птахів багато, але ендеміків мало. Серед останніх варто вказати родину Клехових (Hemiprocniidae) та більшу частину видів родини Рогодзьобових (Eurylaimidae). Усього в Індо-Малайській області налічують близько 1900 видів птахів, тут поширені майже усі види родини Фазанових (Phasianidae), включаючи павича чубатого (*Pavo cristatus*) і курку банківську (*Gallus gallus*),

від якої походять домашні кури. Цікавими є також інші куроподібні птахи (Galliformes), піти (Pittidae), корнудо (Podagridae) тощо.

Індійська підобласть охоплює весь півострів Індостан, острів Цейлон і архіпелаги Лакадивських і Мальдивських островів. Значна територія її вкрита напівпустелями і саванами, лише на півночі (в передгір'ях Гімалаїв) та на сході (в долині р. Брахмапутри) поширені тропічні вологі ліси. Цікавою особливістю підобласті є наявність видів, котрі трапляються також як в Ефіопській, так і в Голарктичній областях.

В Індійській підобласті широко представлені родина Фазанових (Phasianidae), а також птахи-носороги (Bucerotidae), бородатки (Capitonidae), дятли (Picidae), а з ряду Горобцеподібних (Passeriformes) – бюльбюлі (Pycnonotidae), окулярники (Zosteropidae), шпаки (Sturnidae), ткачики (Ploceidae).

Показових видів у цій підобласті відносно небагато, до них належать: із родини Качкових (Anatidae) – качка рожевоголова (*Rhodonessa caryophyllacea*); родини Яструбових (Accipitridae) – сип індійський (*Gyps indicus*); родини фазанових (Phasianidae) – куріпка-шпороніг сіроголова (*Galloperdix lunulata*), куріпка-шпороніг індійська (*Galloperdix spadicea*), куріпка-шпороніг цейлонська (*Galloperdix bicalcarata*), курка цейлонська (*Gallus lafayetii*), курка сіра (*Gallus sonneratii*), турач індійський (*Francolinus pictus*), перепілка чагарникова (*Perdicula asiatica*), перепілка скельна (*Perdicula argoondah*), перепілка червонодзьоба (*Perdicula erythrorhyncha*), фазан гімалайський (*Catreus wallichii*); родини Дрохвових (Otididae) – дрохва індійська (*Ardeotis nigriceps*), флорікан індійський (*Sypheotides indica*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – бігунець індійський (*Cursorius coromandelicus*), бігунець білобровий (*Rhinoptilus (Cursorius) bitorquatus*); родини Сивкових (Charadriidae) – чайка малабарська (*Vanellus malabaricus*); родини Рябкових (Pteroclididae) – рябок індійський (*Pterocles indicus*); родини Голубових (Columbidae) – голуб цейлонський (*Columba torringtoni*), голуб нільгирійський (*Columba elphinstonii*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга фіолетовоголової (*Psittacula cyanocephala*), папуга малабарський (*Psittacula columboides*), папуга зеленошиїї (*Psittacula calthropae*), кориліс цейлонський (*Loriculus beryllinus*); родини Зозулевих (Cuculidae) – малкога сірочерева (*Phaenicophaeus viridirostris*), малкога білогруда (*Phaenicophaeus pyrrhocephalus*), малкога індійська (*Phaenicophaeus leschenaultii*), коукал цейлонський (*Centropus chlororhynchus*); родини Совових (Strigidae) – сова мангрова (*Strix ocellata*), сичик-горобець цейлонський (*Glaucidium castanonotum*), сич лісовий (*Athene (Heteroglaux) blewitti*); родини Білоногових (Podargidae) – корнудо цейлонський (*Batrachostomus monileger*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга бенгальський (*Caprimulgus atripennis*); родини Серпокрильцевих (Arpodidae) – салангана індійська (*Aerodramus (Collocalia) unicolor*); родини Клехових (Hemiprocnidae) – клехо малий (*Hemiproctus coronata*); родини Трогонових (Trogonidae) – трогон малабарський (*Harpactes fasciatus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – токо індійський (*Ocyrceros birostris*), токо малабарський (*Ocyrceros griseus*), токо цейлонський (*Ocyrceros gingalensis*), птах-носоріг індійський (*Anthracosceros coronatus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик цейлонський (*Megalaima zeylanica*), бородастик білощокий (*Megalaima viridis*), бородастик жовтолобий (*Megalaima flavifrons*), бородастик малабарський (*Megalaima rubricapillus*); родини Пітових (Pittidae) – піта короткохвоста (*Pitta brachyura*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – фірлюк рудокрилий (*Mirafra erythroptera*), фірлюк індійський (*Mirafra affinis*), жайворонок рудохвостий (*Ammomanes phoenicurus*), посмітюха індійська (*Galerida deva*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – ясківка індійська (*Petrochelidon (Hirundo) fluvicola*);

родини Плискових (Motacillidae) – щеврик нільгірійський (*Anthus nilghiriensis*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль жовтогорлий (*Pycnonotus xantholaemus*), бюльбюль цейлонський (*Pycnonotus penicillatus*), бюльбюль сіроголовий (*Pycnonotus priocephalus*), бюльбюль білобровий (*Pycnonotus luteolus*), бюльбюль жовточеревий (*Acritillas (Iole) indica*); родини Йорових (Aegithinidae) – йора мала (*Aegithina nigrolutea*); родини Дроздових (Turdidae) – трактрак бурий (*Cercomela fusca*), тарабіла (*Saxicoloides fulicata*), трав'янка білоброва (*Saxicola macrorhyncha*), аренга цейлонська (*Myophonus blighi*), аренга малабарська (*Myophonus horsfieldii*), квічаль цейлонський (*Zootera spiloptera*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка індійська (*Ficedula nigrorufa*), мухоловка цейлонська (*Eumyias sordidus*), мухоловка нільгірійська (*Eumyias albicaudatus*), нільтава індійська (*Cyornis pallipes*); родини Тамікових (Cisticolidae) – принія рудолоба (*Prinia buchanani*), принія джунглева (*Prinia sylvatica*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – строкатка цейлонська (*Elaphornis (Bradypterus) palliseri*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – баблер буроголовий (*Pellorneum fuscocapillus*), тимелія-куцохвіст непальська (*Pnoepyga immaculata*), тимелія-криводзьоб індійська (*Pomatorhinus horsfieldii*), тимелія-темнодзьоб гімалайська (*Stachyridopsis (Stachyris) pyrrhops*), куртник (*Dumetia hyperythra*), баблер чорнолобий (*Rhopocichla atriceps*), кратеропа сіра (*Turdoides malcolmi*), кратеропа сіролоба (*Turdoides subrufa*), кратеропа цейлонська (*Turdoides rufescens*), кратеропа жовтодзьоба (*Turdoides affinis*), кратеропа непальська (*Turdoides nipalensis*), кратеропа довгохвоста (*Turdoides caudata*), джоя руда (*Malacias (Heterophasia) capistratus*), сибія непальська (*Acrinodura nipalensis*), чагарниця сіролоба (*Garrulax cinereifrons*), чагарниця чернохвоста (*Trochalopteron (Garrulax) variegatum*), чагарниця нільгірійська (*Strophocincla (Garrulax) cachinnans*), гуамея рудокрила (*Dryonastes (Garrulax) delesserti*); родини Синицевих (Paridae) – синиця білокрила (*Parus nuchalis*), синиця індійська (*Parus xanthogenys*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – нектаринка мала (*Leptocoma (Nectarinia) minima*), маріка довгодзьоба (*Cinnyris (Nectarinia) lotenius*); родини Квіткоїдових (Dicaeidae) – квіткоїд цейлонський (*Dicaeum vincens*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник цейлонський (*Zosterops ceylonensis*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго білочеревий (*Dicrurus caerulescens*); родини Воронових (Corvidae) – кіта цейлонська (*Urocissa ornata*), вагабунда білочерева (*Dendrocitta leucogastra*); родини Шпакових (Sturnidae) – шпак цейлонський (*Sturnornis (Sturnus) albofrontatus*), бео цейлонський (*Gracula ptilogenys*); родини Горобцевих (Passeridae) – горобець пакистанський (*Passer pyrrhonotus*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мунія чагарникова (*Lonchura kelaarti*).

Бірманно-Китайська підобласть займає північну та північно-східну частини Індонезійської області. На заході межує з Індійською підобластю і простягається на схід до Тихоокеанського узбережжя та включає в межі Тихого океану острови Рюкю, Тайвань і Хайнань, на півдні досягає півострова Малака, в межі Індійського океану до її складу входять Андаманські та Нікобарські острови. У підобласті поширені тропічні ліси та джунглі. Клімат вологий і спекотний. На півночі підобласті трапляються багато видів птахів, які представлені також у фауні Центральноазійської підобласті, що належить до Голарктичної області і розташована північніше.

Найцікавішими у Бірманно-Китайській підобласті є види родин Фазанових (Phasianidae), Бюльбюлевих (Pycnonotidae) і Тимелієвих (Timaliidae). До показових видів належать: із родини Чаплевих (Ardeidae) – квак білоший (*Gorsachius magnificus*), чапля білочерева (*Ardea insignis*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – ібіс

гігантський (*Pseudibis gigantea*); родини Яструбових (Accipitridae) – яструб китайський (*Accipiter soloensis*), яструб нікобарський (*Accipiter butleri*), зміїд нікобарський (*Spilornis klossi*), зміїд андаманський (*Spilornis elgini*); родини Соколових (Falconidae) – сокіл-крихітка азійський (*Polichierax insignis*), сокіл-крихітка строкатий (*Microhierax melanoleucos*); родини Великоногових (Megapodiidae) – великоніг нікобарський (*Megapodius nicobariensis*); з родини Фазанових (Phasianidae) – фазан-вухань сизий (*Crossoptilon auritum*), мікадо китайський (*Syrmaticus reevesii*), монали (*Lophophorus* spp.), куріпка білощока (*Arborophila atrogularis*), куріпка в'єтнамська (*Arborophila davidi*), куріпка камбоджійська (*Arborophila cambodiana*), куріпка бамбукова (*Bambusicola fytchii*), лофур сріблястий (*Lophura nycthemera*), лофур королівський (*Lophura imperialis*), лофур анамський (*Lophura edwardsi*), лофур сіамський (*Lophura diardi*), мікадо бірманський (*Syrmaticus humiae*), віялохвіст в'єтнамський (*Polyplectron germaini*), аргус чубатий (*Reinardia ocellata*); родини Пастушкових (Rallidae) – погонич андаманський (*Rallina canningi*); родини Голубових (Columbidae) – вінаго білочеревий (*Treron seimundi*), горлиця андаманська (*Macropygia rufipennis*), голуб синьоголовий (*Columba palumboides*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга нікобарський (*Psittacula caniceps*); родини Зозулевих (Cuculidae) – зозуля-довгоніг велика (*Carpococcyx renauldi*), коукал андаманський (*Centropus andamanensis*); родини Совових (Strigidae) – сплюшка андаманська (*Otus balli*), сплюшка нікобарська (*Otus alius*), сова-голконіг андаманська (*Ninox affinis*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – салангана сундайська архіпелагова (*Aerodramus fuciphagus inexpectatus*), салангана сундайська північна (*Aerodramus fuciphagus vestitus*), салангана сундайська східна (*Aerodramus fuciphagus perplexus*); родини Гомрайових (Vucerotidae) – калао рудощокий (*Anorrhinus (Ptilolaemus) tickelli*), калао андаманський (*Rhytoceros (Aceros) narcondami*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик блакитнобровий (*Megalaima lagrandieri*), бородастик зеленощокий (*Megalaima faiostricta*), бородастик жовтовусий (*Megalaima chrysopogon*), бородастик чорновусий (*Megalaima incognita*); родини Дятлових (Picidae) – жовна в'єтнамська (*Picus rabieri*), жовна червоногуза (*Picus erythropygus*), дятел-коротун чорний (*Meiglyptes jugularis*), дятел бірманський (*Dendrocopos (Picoides) atratus*), жовна андаманська (*Dryocopus bodgei*); родини Пітових (Pittidae) – піта руда (*Pitta oatesi*), піта синьогуза (*Pitta soror*), піта зелена (*Pitta elliotii*), піта чорночерева (*Pitta gurneyi*), піта вухата (*Pitta phayrei*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – попецух білоокий (*Pseudochelidon sirintarae*); родини Личинкоїдових (Campephagidae) – шикачик садовий (*Coracina polioptera*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль-товстодзьоб китайський (*Spizixos semitorques*), бюльбюль білогорлий (*Pycnonotus xanthorrhous*), бюльбюль золотогорлий (*Pycnonotus finlaysoni*), бюльбюль-бородань великий (*Alophoixus (Criniger) pallidus*), оливник бірманський (*Iole (Hypsipetes) viridescens*), оливник сіроокий (*Iole (Hypsipetes) propinqua*), оливник каштановий (*Hemixos (Hypsipetes) castanotus*), горована білоголова (*Cerasophila (Hypsipetes) thompsoni*), оливник нікобарський (*Ixos (Hypsipetes) nicobariensis*); родини Дроздових (Turdidae) – соловейко строкатий (*Luscinia (Erithacus) obscura*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – джунглівниця північна (*Rhinomyias brunneatus*), нільтава чорногорла (*Niltava davidi*), нільтава вогниста (*Niltava vivida*), нільтава темновола (*Cyornis hainanus*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – вівчарик бамбуковий (*Phylloscopus davisoni*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія-криводзьоб бірманська (*Pomatorhinus ochraceiceps*), баблер індокитайський (*Rimator (Jabouilleia) danjoui*), турдинула темна (*Gypsophila (Napothera) crispifrons*), турдинула короткохвоста (*Napothera brevicaudata*),

баблер-рихтарик маніпурський (*Spelaornis chocolatinus*), тимелія-темнодзьоб лаоська (*Stachyris herberti*), синчівка світлоока (*Macronus kelleyi*), кратеропа біловола (*Turdoides gularis*), бабакс китайський (*Babax lanceolatus*), чагарниця маскова (*Garrulax perspicillatus*), чагарниця рудоголова (*Garrulax strepitans*), чагарниця чорноголова (*Garrulax milleti*), чагарниця сіра (*Garrulax maesi*), гуамея китайська (*Dryonastes (Garrulax) chinensis*), гуамея асамська (*Dryonastes (Garrulax) nuchalis*), гуамея вохристогола (*Dryonastes (Garrulax) vassali*), гуамея жовтогорла (*Dryonastes (Garrulax) galbanus*), чагарниця вусата (*Ianthocicla (Garrulax) cineracea*), чагарниця білоброва (*Pterorhinus (Garrulax) sannio*), чагарниця чорнощока (*Trochalopteron (Garrulax) austeni*), чагарниця сріблястощока (*Trochalopteron (Garrulax) yersini*), чагарниця червонокрила (*Trochalopteron (Garrulax) formosum*), чагарниця рудохвоста (*Trochalopteron (Garrulax) milnei*), сибія бірманська (*Actinodura ramsayi*), сибія юнанська (*Actinodura waldeni*), сибія велика (*Actinodura souliei*), фульвета рудоплеча (*Fulvetta (Alcippe) ruficapilla*), альципа рудоголова (*Schoeniparus (Alcippe) brunneus*), альципа сірощока (*Alcippe morrisonia*), сибія анамська (*Crocias langbianis*), джоя білочерева (*Malacias (Heterophasia) melanoleucus*), джоя сиза (*Malacias (Heterophasia) pulchellus*), тимелія-чубань бірманська (*Yuhina humilis*), тимелія-чубань чорнолоба (*Yuhina diademata*); родини Суторових (Paradoxornithidae) – сутора чорнощока (*Paradoxornis guttaticollis*), сутора рудокрила (*Paradoxornis alphonsianus*), сутора мала (*Paradoxornis davidianus*); родини Синицевих (Paridae) – синиця жовточерева (*Periparus (Parus) venustulus*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик білобровий (*Sitta victoriae*), повзик жовтодзьобий (*Sitta solangiae*), повзик гігантський (*Sitta magna*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – сіпарая гайнанська (*Aethopygia christinae*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга сріблиста (*Oriolus mellianus*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго широкохвостий (*Dicrurus andamanensis*); родини Воронових (Corvidae) – кіта білокрила (*Urocissa whiteheadi*), вагабунда чорноголова (*Crypsirina cucullata*), сорока колючохвоста (*Temnurus temnurus*), ворона гайнанська (*Corvus pectoralis*), вагабунда андаманська (*Dendrocitta bayleyi*); родини Шпакових (Sturnidae) – стурнія білоголова (*Sturnia (Sturnus) erythropygia*), майна бірманська (*Acridotheres (Sturnus) burmannicus*), майна юнанська (*Acridotheres albocinctus*); родини В'юркових (Fringillidae) – чечевиця-еос (*Carpodacus eos*).

Зондська підобласть охоплює півострів Малаку та найбільші острови Індо-Малайської області, зокрема: Суматру, Борнео, Яву, а також низку малих островів – Ніас, Ментавей, Балі та інші. У підобласті поширені вологі тропічні вічнозелені ліси. Клімат вологий, екваторіально-тропічний. Фауна підобласті має багато спільних рис з материковою. Орнітофауна подібна до складу птахів Бірманно-Китайської підобласті, оскільки тут також поширені: аргус великий (*Argusianus argus*, Phasianidae), павич чубатий (*Pavo cristatus*, Phasianidae), великоноги (Megapodiidae), трагопани (Phasianidae), птахи-носороги (Bucerotidae) тощо.

До показових видів орнітофауни цієї підобласті належать: із родини Фазанових (Phasianidae) – куріпка чорна (*Melanoperdix nigra*), лофур жовтохвостий (*Lophura erythrophthalma*), віялохвіст гірський (*Polyplectron inopinatum*); родини Голубових (Columbidae) – вінаго синьоший (*Treron olax*), тілопо малайзійський (*Ptilinopus jambu*), голуб сріблястий (*Columba argentina*); родини Папугових (Psittacidae) – серендак (*Loriculus galbulus*), папуга малайзійський (*Psittacula longicauda*); родини Зозулевих (Cuculidae) – коукал короткопалий (*Centropus rectunguis*); родини Білоногових (Podagridae) – корнудо вухатий (*Batrachostomus auritus*), корнудо малайзійський (*Batrachostomus stellatus*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга малайзійський

(*Eurostopodus temminckii*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – салангана велика (*Hydrochous (Collocalia) gigas*); родини Трогонових (Trogonidae) – трогон чорноголовий (*Harpactes orrhophaeus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – птах-носоріг чорний (*Anthracoseros malayanus*), птах-носоріг малабарський південний (*Anthracoseros albirostris convexus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик червоночубий (*Psilopogon pyrolophus*); родини Дятлових (Picidae) – дятел малазійський (*Dendrocopos moluccensis*); родини Воскоїдових (Indicatoridae) – воскоїд малазійський (*Indicator archipelagicus*); родини Пітових (Pittidae) – піта синьохвоста (*Pitta guajana*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль білоплечий (*Pycnonotus melanoleucos*), бюльбюль світлокий (*Pycnonotus simplex*), бюльбюль-бородань карликовий (*Alophoxus (Criniger) finschii*); родини Дроздових (Turdidae) – шама рудохвоста (*Trichixos (Copsychus) pyrropygus*), аренга малазійська (*Myophonus robinsoni*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – джунглівниця сіровола (*Rhinomyias umbratilis*), мухоловка білокрила (*Ficedula dumetoria*), нільтава суматранська (*Niltava sumatrana*), нільтава західна (*Cyornis ruckii*), нільтава блакитногорла (*Cyornis turcosus*); родини Віялохвісткових (Rhipiduridae) – віялохвістка малазійська (*Rhipidura perlata*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія темноглова (*Malacopteron affine*), тимелія білоброва (*Ophryornis (Malacopteron) albogulare*), тимелія-криводзьоб каштанова (*Pomatorhinus montanus*), кенопа (*Kenopia striata*), ратина сірочерева (*Turdinus (Napothea) macrodactylus*), ратина рудоцока (*Turdinus (Napothea) marmoratus*), тимелія-темнодзьоб світлоока (*Stachyris poliocephala*), тимелія-темнодзьоб рудогуза (*Stachyris maculata*), тимелія-темнодзьоб сірощока (*Stachyris leucotis*), тимелія-темнодзьоб чорногорла (*Stachyris nigricollis*), синчівка чорногорла (*Macronus ptilosus*), чагарниця чорна (*Melanocichla (Garrulax) lugubris*), чагарниця каштановоголова (*Rhinocichla (Garrulax) mitrata*), альципа бурохвоста (*Alcippe brunneicauda*); родини Флейтистових (Eupetidae) – флейтист малазійський (*Eupetes macrocerus*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик блакитний (*Sitta azurea*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – сіпарая білочерева (*Aethopygia mystacalis*), павуколов товстодзьобий (*Arachnothera crassirostris*), павуколов довгодзьобий (*Arachnothera robusta*); родини Квіткоїдових (Dicaeidae) – красняк чорноголовий (*Prionochilus thoracicus*), квіткоїд бурий (*Dicaeum everetti*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга червоногруда (*Oriolus cruentus*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мунія яванська (*Lonchura leucogastroides*), рисівка яванська (*Lonchura (Padda) oryzivora*).

По півдню Зондської підобласті й південному сходу Целебеської пролягає так звана *лінія Воллеса*, яка є біогеографічною межею між поширенням азійської й австралійської флори та фауни. В епоху останнього зледеніння острови Суматра, Ява, Балі, Борнео, розташовані на захід від цієї лінії, були об'єднані з Азійським континентом, а острови на сході, у тому числі Нова Гвінея, пов'язані з Австралійським континентом. Названа ця лінія на честь біолога Альфреда Рассела Воллеса, який досліджував Індонезію упродовж 1854–1862 рр. Указана лінія – певна умовність. Насправді лінія Воллеса – це смуга, що охоплює перехідну зону між азійською і австралійською біозонами, площею 364 тис. км², яка пролягла між островами Балі та Ломбок, Борнео та Целебес. У межах лінії Воллеса зосереджений найбагатший видовий склад біоти і трапляється велика кількість ендеміків.

Філіппінська підобласть розташована у північно-східній частині Індо-Малайської області. До неї належить лише територія Філіппінських островів, зокрема Лусону, Мінданао, Палавана, і великої кількості дрібних. У підобласті поширені вологі тропічні ліси. Клімат спекотний. Орнітофауна острівна, має свої характерні особливості.

У межах підобласті трапляються такі показові види, як гарпія філіппінська (*Pithecophaga jefferyi*, Accipitridae), голуб лусонський (*Gallicolumba luzonica*, Columbidae) та рибалочки сріблогузій (*Alcedo argentata*) і синьобокий (*Alcedo cyanopectus*).

Целебеська підобласть охоплює південно-східну частину Індонезійської області. Вона включає в себе острів Целебес, або Сулавесі, та дрібні прилеглі до нього островці. У цій підобласті поширені тропічні вологі ліси. Клімат вологий, екваторіальний. Через те, що острів має гірську систему і віддалений від материка, на ньому розвинулася типово острівна фауна з порівняно невеликою кількістю видів птахів (близько 164), із яких 94 ендемічні. Серед них показовими можна вважати види підродино Лорійних (Loriinae, Psittasidae) і представників родини Шпакових (Sturnidae), зокрема майну целебеську (*Streptocitta albicollis*). Крім того, прикметними є медолюби (медовець острівний – *Lichmera lombokia*, медовець оливковий – *Lichmera argentauris*, медовець плямистоволий – *Lichmera squamata*, медовець тиморський – *Lichmera flavicans*, медовець ветарський – *Lichmera notabilis*, Meliphagidae), які ведуть деревний спосіб життя і, як колибри (Trochilidae) в Антилійській підобласті, живляться нектаром квітів та комахами, яких знаходять на них.

Птахи підродино Лорійних (Loriinae, Psittasidae) – маленькі яскраво забарвлені у різні кольори деревні папуги. Гніздяться в дуплах дерев високо над землею, кілька видів – у термітниках. У кладці 2 яйця. Інкубаційний період 24–30 днів. Молодь залишає гнізда через 70–80 днів. Живляться переважно пилком і нектаром квітів, а також м'якими, соковитими плодами. Язик у них закінчується щіточкою з рогових сосочків. Саме за їх допомогою птахи висмоктують сік із плодів і нектар із квітів.

Кориліс діадемовий (*Loriculus stigmatus*, Psittasidae) – це маленький папуга зеленого кольору з жовтуватим відтінком верху та червоними підборіддям, передньою частиною крил, надхвістям і „шапочкою”. Дзьоб червоний. Заселяє субтропічні та тропічні вологі ліси. Гніздиться в дуплах дерев. Як правило, у кладці 3 яйця, які самка насиджує протягом 20 днів. Пташенята залишають гніздо за 33 дні від часу вилуплення.

Кориліс сангізький (*Loriculus catamene*, Psittasidae) – невеликий птах острова Санге. Забарвлення оперення в основному зелене, на горлі, надхвісті та кінчику хвоста червоні плями. З 2009 р. перебуває під загрозою зникнення.

Кориліс сулавеський (*Loriculus exilis*, Psittasidae) – мініатюрний вид папуг, ендемік лісів і мангрових заростей на Сулавесі. Загальний тон забарвлення оперення зелений, підборіддя і надхвістя червоні, волю і груди сині. Через втрату місця існування перебуває під загрозою зникнення.

Калао сулавеський (*Aceros cassidix*, Bucerotidae) – птах із великим довгим і загостреним дзьобом, який різко зігнутий донизу. Дзьоб насичено-жовтий із поперечними червоно-оранжевими смугами біля основи та оранжевим виросом зверху (у самця) або жовтий з такими самими смужками та жовтим виросом зверху (у самки). На лобі великий овальний виріст, під дзьобом – мішкоподібний синій виріст. Край дзьоба з неправильними зазубринами. Основний тон забарвлення оперення чорний, хвіст білий. Голова і шия сливово-синього кольору. У дорослого самця потилиця бурувато-руда, а шия рудувато-жовта, у самки і потилиця, і шия чорні. Шкіра біля очей світло-синя, повіки темно-сині, вії темні, товсті. Ноги і кігті чорні. Пальці на ногах зрощені: другий і третій пальці – на половину довжини основної фаланги, третій і четвертий пальці – на дві третини довжини фаланги. Нижня частина горла без оперення, бірюзового кольору з чорною широкою смугою. Голова невелика, хвіст довгий, крила широкі, заокруглені, ноги короткі. Заселяє тропічні

низини та густі вічнозелені ліси до 1000 м н. р. м. Тримається переважно біля великих фруктових дерев. Основу раціону становить інжир, у незначній кількості інші м'які фрукти й комахи. Воду калао практично не п'є, оскільки отримує її з їжі. Гніздиться розрідженими групами, часто на 1 км² – до 10 пар. Гнізда роблять у природних дуплах, але якщо таких немає, то птахи можуть їх спорудити самі. Самець замурує самку всередині гніздової камери, замазуючи вхід глиною, землею та послідом, і залишає тільки маленький отвір, через який її годує. У кладці 2–6 (найчастіше 2–3) білих яйця. Коли пташенята вилупляться і трохи підростуть, самка пробиває дзьобом тверду замазку і виходить із дупла, щоб допомагати самцю годувати пташенят. Дорослі годують малят у середньому близько 100 днів.

Майна целебеська (*Streptocitta albicollis*, Sturnidae) – досить великий представник родини Шпакових (Sturnidae), з довгим хвостом. Через зовнішню схожість з сорокою цю майну в минулому часто називали целебеською, або сулавеською, сорокою. Це ендемік лісів на Сулавесі та прилеглих дрібних островах Індонезії.

Крім вищезгаданих, показовими видами цієї підобласті є: з родини Великоногових (Megapodidae) – малео (*Macrocephalon maleo*); родини Голубових (Columbidae) – пінон білий (*Ducula luctuosa*); родини Рибалочкових (Alcedinidae) – альціон сулавеський (*Cittura cyanotis*); родини Бджолоїдкових (Meropidae) – бджолоїдка сулавеська (*Meropogon (Merops) forsteni*).

Арктогейська суша – одна з найбільших за площею. Вона включає до свого складу практично всі землі Північної півкулі, зокрема майже всю Євразію, Північну Америку, Північну Африку і всі острови навколо зазначених континентів, найбільші з яких Гренландія та її оточення, Ісландія, Ірландія, Британські, Шпіцберген, Земля Франца-Йосифа, Північна Земля, Новосибірські, Врангеля та Японські.

Територія області на значній площі північної частини зайнята вічною мерзлотою. У високих широтах за полярним колом лежить смуга тундр без деревної рослинності, за якими далі на півдні розташована смуга лісотундри. Ще південніше ростуть дрімучі ліси зони тайги. За лісостеповою смугою ліси замінені відкритими просторами степів, які у субтропіках переходять у напівпустелі та пустелі. Територія цієї суші багата на гірські системи, розташовані практично по всій її площі. Клімат Арктогейської суші від холодного арктичного на півночі до помірного континентального і субтропічного на півдні. У межах Арктогеї трапляється близько 1500 видів птахів, що менше, ніж у будь-якій із попередньо згаданих зоогеографічних суш, проте є свої ендеміки.

Голарктична область є найбільшою серед усіх зоогеографічних областей Земної кулі. До неї належать усі нетропічні частини материків Північної півкулі, зокрема Північна Америка з півночі на південь до Мексиканського нагір'я, вся Європа, північна частина Африки й Азії. На півдні вона межує з Неотропічною, Ефіопською та Індо-Малайською областями. Деякі науковці ділять її на дві підобласті – Неоарктичну та Палеарктичну [16]. Клімат і особливості зонування області так само різноманітні, як і по всій Арктогеї.

Орнітофауна області, незважаючи на різноманітність ландшафтів, відносно бідна, проте тут поширені й ендемічні групи: птахи ряду Гагароподібних (Gaviiformes) та родин Тетерукових (Tetraonidae) і Гагаркових (Alcidae), які трапляються циркумполярно. Загалом, на півночі області фауна бідна й одноманітна, а дедалі на південь вона стає багатшою. Крім того, фауна області одноманітніша на сході (Північно-східний Сибір, півострів Аляска та Північна Америка) і на крайній півночі (фауна тундр мало відрізняється між собою в межах Європи й Америки).

Голарктичну область розділяють на 8 або, за іншими даними, на 7 підобластей: Сонорську, Канадську, або Тайги Нового світу, Тундри, Тайги Старого світу, Китайсько-Гімалайську, Європейську, Середземноморську та Центральноазійську (деякі дослідники об'єднують зони Тайги Нового і Старого світу в одну – Циркумбореальну підобласть [1]).

Сонорська підобласть охоплює південну частину Північної Америки від 45° пн. ш. на Атлантичному та від 50° пн. ш. на Тихоокеанському узбережжях до Центральної Америки. На півдні межує з Неотропічною областю. Територія Сонорської підобласті вкрита тропічними, шпильковими та широколистяними лісами, які іноді переходять у трав'янисті степи і пустелі. Клімат від субтропічного до помірного.

Оскільки підобласть межує з Неотропічною областю, то для обох характерні спільні види, хоча у Сонорській підобласті трапляються ендемічні-показові, зокрема: з родини Качкових (Anatidae) – крижень звичайний флоридський (*Anas platyrhynchos fulvigula*); родини Тетерукових (Tetraonidae) – тетерук лучний (*Tympanuchus cupido*), тетерук малий (*Tympanuchus pallidicinctus*); родини Токрових (Odontophoridae) – перепелиця жовтогруда (*Callipepla gambelii*), перепелиця гірська (*Oreortyx pictus*); родини Сивкових (Charadriidae) – пісочник гірський (*Charadrius montanus*); родини Колібрієвих (Trochilidae) – каліпта аметистовоголова (*Calypte costae*), колібрі-крихітка каліфорнійський (*Selasphorus sasin*); родини Дятлових (Picidae) – гіла каліфорнійська (*Melanerpes uropygialis*), дятел каліфорнійський (*Picoides nuttallii*), дятел флоридський (*Picoides borealis*), декол каліфорнійський (*Colaptes chrysoides*); родини Пересмішникових (Mimidae) – тремблер кактусовий (*Toxostoma bendirei*), тремблер каліфорнійський (*Toxostoma redivivum*), тремблер пустельний (*Toxostoma lecontei*); родини Комароловкових (Poliophtilidae) – комароловка каліфорнійська (*Poliophtila californica*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія американська (*Chamaea fasciata*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка каролінська (*Poecile carolinensis*), синиця каліфорнійська (*Baeolophus inornatus*), синиця ялівцева (*Baeolophus ridgwayi*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик малий (*Sitta pusilla*); родини Воронових (Corvidae) – сорока каліфорнійська (*Pica nuttalli*), сойка чагарникова (*Aphelocoma coerulescens*), сойка блакитна (*Gymnorhinus cyanocephalus*); родини Піснярових (Parulidae) – жовтогорлик золотистий (*Geothlypis beldingi*); родини Віреонових (Vireonidae) – віреон сірий (*Vireo vicinior*); родини В'юркових (Fringillidae) – катуньчик рожевий (*Leucosticte australis*), катуньчик темний (*Leucosticte atrata*), чиж масковий (*Carduelis lawrencei*); родини Вівсянкових (Emberizidae) – тауї каліфорнійський (*Pyrgisoma (Pipilo) crissalis*), тауї чорногорлий (*Pyrgisoma (Pipilo) aberti*), чінголо сосновий (*Peucaea (Aimophila) aestivalis*), чінголо рудокрилий (*Peucaea (Aimophila) carpalis*), багновець приморський (*Ammodramus maritimus*); родини Трупіалових (Icteridae) – еполетник каліфорнійський (*Agelaius tricolor*), гракл прибережний (*Quiscalus major*).

Тетерук лучний (*Tympanuchus cupido*, Tetraonidae) – дещо менший за тетерука євразійського (*Tetrao tetrix*), відрізняється від усіх інших споріднених видів двома пучками довгих пер по боках шиї. Ці пучки пер прикривають голі ділянки шкіри, під якою містяться повітряні мішки. Навесні під час токування птах надуває ці мішки і подає звуки, подібні до гуркоту барабана. Заселяє безлісі рівнини, де найчастіше тримається сухих галявин із рідкими чагарниками або низькою травою. Навесні птахи збираються на групі токовища, де демонструють своєрідні пози, влаштовують переслідування один одного та бійки. Гніздо на землі у вигляді ямки з невеликою кількістю вистілки облаштовує його самка. Кладка з 8–12 яєць. Насиджування

триває 18–19 днів. На зиму птахи збираються у зграї. Живляться рослинною і тваринною їжею. Поїдають кінчики молодих листків, насіння диких і культурних рослин, ягоди, а також комах, молюсків, інших безхребетних.

Жовтогорлик золотистий (*Geothlypis beldingi*, Parulidae) – ендемік Сонорської підобласті. Оперення спини – оливково-зелене, низу тулуба – яскраво-жовте. У дорослого самця на голові чорна маска і жовта „шапочка”. Оселяється цей птах на прісних болотах і в лагунах, як правило, в очеретах. Самець будує чашоподібне громіздке гніздо зі сухого очерету. Самка відкладає 3–5 яєць (як правило, 3) і насиджує їх протягом 12 днів. Молодь залишає гніздо вже через 8 днів після вилуплення. Живляться птахи комахами та іншими дрібними безхребетними, яких здобувають у заростях очерету.

Канадська підобласть, або підобласть Тайги Нового світу лежить виключно у зоні хвойних лісів Північної Америки. На півдні межує зі Сонорською підобластю, а її північна межа проходить уздовж смуги тундр. Значну частину півдня та заходу підобласті займають гори, на сході переважає рівнинний рельєф. Клімат різко-континентальний, з тривалими холодними зимами та коротким теплим літом. Фауна цієї підобласті має багато спільних рис із фауною підобласті Тайги Старого світу, проте вирізняється і власними особливостями. Зокрема, тут поширені такі показові види: з родини Тетерукових (Tetraonidae) – дикуша канадська (*Falci pennis canadensis*), куріпка білохвоста (*Lagopus leucurus*) і тетерук манітобський (*Tympanuchus phasianellus*).

Підобласть Тундри займає крайню північну частину Євразії та Північної Америки і вкладається у межі природної смуги тундр на цих континентах. Територія підобласті головним чином рівнинна, лише окремі її частини представлені гірськими хребтами або вершинами, які вкриті льодовиками і, як правило, позбавлені життя. Для смуги тундр характерні суворий клімат, тривала зима і сильні вітри, низькі температури і довга полярна ніч. Рослинність цієї підобласті бідна, представлена переважно мохами, лишайниками і чагарниками.

Фауна підобласті дуже своєрідна і багата влітку. На зимівлю більшість видів птахів відлітає на південь. Характерними представниками орнітофауни тундр є птахи з рядів Сивкоподібних (Charadriiformes) і Гусеподібних (Anseriformes), родини Гагаркових (Alcidae); дещо менше у видовому різноманітті представлені ряди Куроподібних (Galliformes) та Горобцеподібних (Passeriformes). Показовими видами підобласті є: з родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан тихоокеанський (*Phalacrocorax urile*); родини Качкових (Anatidae) – пухівка Фішера (*Somateria fischeri*), пухівка мала (*Polysticta stelleri*), білошиєць (*Anser (Chen) canagicus*); родини Баранцевих (Scolopacidae) – кульон аляскінський (*Numenius tahitiensis*); родини Гагаркових (Alcidae) – іпатка тихоокеанська (*Fratercula corniculata*), чистун арктичний (*Cephus grylle*), конюга-крихітка (*Aethia pusilla*), конюга велика (*Aethia cristatella*), конюга мала (*Aethia pygmaea*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка сіроголова (*Poecile (Parus) cinctus*).

Підобласть Тайги Старого світу розташована південніше підобласті Тундри, її північна межа повторює контури останньої, південна межа збігається з межею поширення смуги тайги в Євразії. Територія підобласті значною мірою рівнинна, але має й чимало гірських хребтів. Кліматичні умови різноманітні, оскільки площа її дуже велика, але переважає різкоконтинентальний клімат. Зими холодні, сніжні, часто з лютими сухими морозами, літо тепле. Рослинність підобласті складають

хвойні, нерідко непрохідні ліси зі сфагновими болотами. За іншими авторами [17, 18], ця підобласть називається Євро-Сибірською.

Фауна підобласті Тайги Старого світу вирізняється тим, що тут поширена велика кількість представників рядів Соколоподібних (Falconiformes), Куроподібних (Galliformes) і Горобцеподібних (Passeriformes). Проте, показових видів у ній немає, оскільки більшість з них перелітні, а в осілих видів ареали заходять в інші підобласті.

Китайсько-Гімалайська підобласть займає південно-східну частину азійської частини Євразії разом із Японськими островами. Ландшафти підобласті різноманітні, від рівнинних до гірських пасм Гімалаїв. На більшості території панує помірний теплий і субтропічний клімат із рясними опадами. Зими сухі, на півночі мало-сніжні й холодні. Рослинність підобласті представлена головним чином лісами, від північних світлохвойних тайгових до південних широколистяних субтропічних. Значне різноманіття умов формує велике розмаїття фауни, яка представлена як видами північнішої зоогеографічної підобласті, так і тропічними, спільними для підобласті Тайги Старого світу та Індо-Малайської області. За іншими авторами [17], цю підобласть називають Східноазійською.

Для підобласті показовими представниками орнітофауни є журавлі – даурський (*Grus vipio*, Gruidae) і японський (*Grus japonensis*, Gruidae). Для півдня підобласті характерні папуги (Psittacidae), а з ряду Горобцеподібних (Passeriformes) – тимелії (Timaliidae) і окулярники (Zosteropidae). В Уссурійському краї східноазійська фауна поєднується зі сибірською, а на півдні – з індо-малайською.

Європейська підобласть охоплює більшу частину території Європи і продовжується на схід у межах степової та лісостепової смуг до Алтаю і середньої течії р. Обі. На півночі вона межує з підобластю Тайги, на півдні – зі Середземноморською підобластю, де межа проходить від Північного Кавказу, по гірських хребтах Криму, Балкан, Альп і Піренейів. Ландшафт цієї підобласті в цілому рівнинний, хоча на межі з іншими підобластями є гори. Чимало тут озер і річок, які впадають як у північні, так і в південні моря. Рослинність представлена степовою флорою або хвойними на півночі та мішаними і широколистяними лісами в центрі й на півдні. Клімат від м'якого до різкоконтинентального.

Фауна підобласті дуже різноманітна і поєднує елементи північних районів (підобласті Тайги) та південних (Ефіопської області й Центральноазійської підобласті), тут можна натрапити на чимало видів птахів відкритих ландшафтів, а також представників лісової та гірської фауни.

Виділити показові види у цій підобласті дуже складно у зв'язку з її своєрідним географічним розташуванням, через що орнітофауна різниться у літній і зимовий періоди. Якщо ж не зважати на перелітність, то показовим видом для Європейської зоогеографічної підобласті можна вважати очеретянку прудку (*Acrocephalus paludicola*, Sylviidae), яка тільки у зимовий період трапляється за межами Європейської підобласті.

Середземноморська підобласть охоплює територію Південної Європи і Північної Африки, включає до свого складу Аппенінський, Піренейський, Балканський, Аравійський та Кримський півострови і Кавказ, а на заході – острови Атлантичного океану: Канарські, Зеленого Мису й Азорські. Ландшафт підобласті головним чином гірський, меншою мірою рівнинний. Клімат вологий, середземноморський або посушливий; у Північній Африці та на Аравійському півострові – пустельний,

на Кавказі та південному узбережжі Криму – субтропічний. Кліматичні умови визначають характер рослинності, яка вкриває її територію. Рослинний покрив представлений головним чином різноманітними деревно-чагарниковими породами, значна частина яких – це вічнозелені рослини; в межах пустель ростуть колючі форми, а в субтропічній зоні – вологі субтропічні ліси.

Такі умови сприяють поширенню в межах цієї підобласті значної кількості видів птахів, характерних для сусідньої Європейської підобласті; немало проникає сюди і представників тропічної фауни з Ефіопської області, зокрема рябків (Pteroclididae), кропив'янок (Sylviidae), кам'янок (Turdidae), в'юрків (Fringillidae).

Видами, показовими для Середземноморської підобласті, є: з родини Буревісникових (Procellariidae) – буревісник східний (*Puffinus yelkouan*); родини Тетерукових (Tetraonidae) – тетерук кавказький (*Tetrao (Lyrurus) mlokosiewiczi*); родини Фазанових (Phasianidae) – улар кавказький (*Tetraogallus caucasicus*); родини Мартинових (Lariidae) – мартин сіроногий (*Larus audouinii*); родини Дятлових (Picidae) – жовна зелена атласька (*Picus viridis vaillantii*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – жайворонко-серподзьоб (*Chersophilus duponti*), жайворонко-товстодзьобий (*Ramphocoris clotbey*), жайворонко-близькосхідний (*Eremophila bilopha*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик архіпелаговий (*Anthus berthelotii*); родини Дроздових (Turdidae) – кам'янка рудогуза (*Oenanthe moesta*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – кропив'янка сардинська (*Sylvia sarda*), кропив'янка алжирська (*Sylvia deserticola*), кропив'янка кіпрська (*Sylvia melanothorax*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка середземноморська (*Poecile (Parus) lugubris*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик корсиканський (*Sitta whiteheadi*), повзик алжирський (*Sitta ledanti*), повзик рудоволий (*Sitta krueperi*), повзик скельний (*Sitta neumayer*); родини Шпакових (Sturnidae) – шпак піренейський (*Sturnus unicolor*); родини В'юркових (Fringillidae) – щедрик сирійський (*Serinus syriacus*), чиж цитриновий корсиканський (*Carduelis citrinella corsicana*).

Тетерук кавказький (*Tetrao mlokosiewiczi*, Tetraonidae). Зовні дуже подібний до тетерука євразійського (*Tetrao tetrix*), відрізняється від нього меншими розмірами. Оперення самця оксамитово-чорне, у тому числі підхвістя і верх крил; хвіст довгий, виімчастий, на верхівці загнутий донизу. Самка рудувато-бура з темною строкатістю. Осілий птах, тримається на висотах до 3300 м, а гніздиться дещо нижче – до 2600 м н. р. м. Оселяється в чагарникових заростях рододендронів і шипшини, в невеликих перелісках з низькорослою березою та ялівцем. Гніздо будує на землі. У кладці 6 яєць, які самка насиджує протягом 25 днів. Полігам. Улітку живиться квітками, бруньками, травою, ягодами, комахами, взимку – бруньками і сережками берези, ягодами та насінням.

Жовна зелена атласька (*Picus viridis vaillantii*, Picidae). Дуже схожа на номінативний підвид жовни зеленої (*Picus viridis viridis*), особливо подібні самки. Самець зверху темно-зелений, знизу – жовто-зелений, боки тулуба і надхвістя жовті; потилиця червоно-малинова; «вуса» чорні. Дзьоб і ноги синювато-сірі. Статевий диморфізм виражений слабо: у самця „шапочка” малинова, у самки – сіра. Гнізда будує в дуплах дерев. У кладці 4–8 білих яєць, які самка відкладає безпосередньо на деревну щепу. Живиться комахами.

Центральноазійська підобласть простягається на схід від Середземноморської та охоплює практично всю Передню і Центральну Азію, межує на сході з Китайсько-Гімалайською, на півночі – з Європейською підобластю і підобластю Тайги, а на півдні – з Індо-Малайською областю. Ландшафти підобласті значною

мірою рівнинні, пустельні або гірські. Клімат відзначається різко вираженою континентальністю і посушливістю. Такі умови визначають бідність рослинного різноманіття, яке дещо багатше в оазах або по долинах річок і озер.

Орнітофауна схожа на ту, що властива Середземноморській підобласті, але має низку видів, характерних лише для неї. Зокрема, серед них варто вказати: серподзьоба (*Ibidorhyncha struthersii*, Ibidorhynchidae), саджу пустельну (*Syrrhaptes paradoxus*, Pteroclididae), а спільних з іншими підобластями – денних хижих птахів підродини Грифінні (Aegipiinae, Accipitridae) та куриних.

Серподзьоб (*Ibidorhyncha struthersii*, Ibidorhynchidae) – птах із довгим і тонким, зігнутим донизу дзьобом темно-червоного кольору. Оперення низу тулуба біле, верху – сіре. Голова і шия світло-сірі, на грудях поперечна чорна смуга. Передня частина голови і горло також чорні. Ноги червоні. Оселяється в гірських регіонах на висоті від 1700 до 4500 м н. р. м., вздовж кам'янистих річок і струмків. Здобич шукає за допомогою дзьоба на дні річок і озер. Гніздо влаштовує у невеликій ямці між камінням. У кладці 3–4 яйця. Гніздиться усамітно, відстань між парами не менша, ніж один кілометр.

ВИСНОВОК

Представлений у двох частинах статті аналіз поширення орнітофауни у світі є ще одним підтвердженням поділу суші нашої планети на зоогеографічні автономії, яким притаманні певні відмінні особливості клімату, рельєфу, рослинності, історичного розвитку, а отже, фауни, у нашому випадку птахів. І навпаки, на будь-якій із зоогеографічних територій діють консолідуючі біокліматичні чинники, що створюють у межах кожної із суш виразні риси подібності. Яскравим прикладом цього може бути належність до Нотогеї Антарктичної області, якій властива велика кількість видів птахів, показових лише для неї, але водночас там трапляються види, характерні для Новозеландської, Австралійської та Полінезійської областей Нотогейської зоогеографічної суші.

Саме особливі види (їх ми називаємо «показовими»), які поширені лише в певних географічних широтах, характеризують окремі зоогеографічні області й підобласті Нотогеї, Неогеї, Палеогеї та Арктогеї. Унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш дає нам уявлення про сучасне поширення ендемічних видів, зокрема птахів, та існування своєрідних центрів походження тварин. У зонах тропіків і субтропіків виділено найбільше показових видів, тоді як у помірних широтах і зонах полюсів їхня кількість значно менша через перелітні види, які у певні періоди покидають одні зоогеографічні підобласті, перелітаючи до інших.

Частина видів, яких у минулому можна було б назвати показовими для якоїсь однієї із зоогеографічних областей чи підобластей, наразі стали складовими фауни у кількох із них. Причина появи цих видів на нових територіях іноді криється у процесі природного розширення ареалів існування птахів, але в наш час головним чинником переміщення видів у нові області дедалі більше стає вплив людини, яка нерідко ставить собі за мету переселити екзотичні види, проте таке переселення відбувається і без зумисного наміру з боку людини, хоча завдяки її сприянню.

(Перелік першоджерел, які процитовані у першій частині та використанні для укладання другої частини праці)

1. Бобринский Н.А. Гладков Н.А. **География животных**. Изд. 2-е. М.: Просвещение, 1961. 288 с.
2. Гептнер В. Г. **Общая зоогеография**. М.; Л.: Биомедгиз, 1936. 548 с.
3. Дарлингтон П. Дж. **Зоогеография**. переклад з англ. М.: Прогресс, 1966. 520 с.
4. Кафанов А.И. **Историко-методологические аспекты общей и морской биогеографии**. – Владивосток: ДВГУ, 2005. – 208 с.
5. Кістяківський О.Б., Корнєєв О.П. **Посібник із зоогеографії**. Вид. 2-е. К.: Радянська школа, 1968. – 132 с.
6. Крыжановский О.Л. **Состав и происхождение наземной фауны Средней Азии**. Л.: Наука, 1965. 420 с.
7. Крыжановский О.Л. Основные закономерности состава фауны Histeridae (Coleoptera) Евразийского континента. **Зоол. журнал**, 1971; 50(12): 1813–1817.
8. Крыжановский О.Л. О принципах зоогеографического районирования суши. **Зоол. журнал**, 1976а; 55(7): 965–975.
9. Крыжановский О.Л. К вопросу о предмете зоогеографии и методах зоогеографических исследований. **Журнал общ. биологии**, 1976б; 37(5): 762–768.
10. Крыжановский О.Л. Об объеме и зоогеографическом расчленении Палеотропического доминиона. **Современные проблемы зоогеографии**, 1980: 61–81.
11. Крыжановский О.Л. Принципы единого зоогеографического районирования суши на основе распространения наземных беспозвоночных. **Журнал общ. биологии**, 1987; 48(1): 66–71.
12. Крыжановский О.Л. **Состав и распространение энтомофаун земного шара**. М.: Товарищество научных изданий КМК, 2002. 237 с.
13. Лиховид А.А., Тертышников М.Ф. Зоогеографическое (фаунистическое) районирование Предкавказья. **Современная биогеография**. М.: ИИЕТ РАН, 2001. 171 с.
14. Лиховид А.А. Зоогеографическое районирование Предкавказья. **Вопросы современной науки и практики**. Университет им. В. И. Вернадского, 2008; 4: 75–85.
15. Лобанов А.Л., Медведев Г.С., Абдурахманов Г.М. Новый подход к использованию фаунистических данных в зоогеографическом районировании. **Зоол. журнал**, 1995; 74(11): 131–140.
16. Лопатин И.К. **Основы зоогеографии**. Минск: Вышэйшая школа, 1980. 199 с.
17. Лопатин И.К. **Зоогеография**. Минск: Вышэйшая школа, 1989. 356 с.
18. Прохоренко Э.В. **Зоогеография**: курс лекций. Бишкек, 2004. 97 с.
19. Пузанов И.И. **Зоогеография**. М.: Учпедгиз, 1938. 360 с.
20. Семенов-Тянь-Шанский А.П. **Пределы и зоогеографические подразделения Палеарктической области для наземных сухопутных животных на основании географического распределения жесткокрылых насекомых**. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1936. 16 с., 1 карта.
21. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1992; 1: 696.
22. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1994; 2: 638.
23. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1996; 3: 821.
24. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1997; 4: 679.
25. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1999; 5: 759.
26. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 2001; 6: 589.

27. **Handbook of the Birds of the World** / Edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 2002; 7: 613.
28. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2003; 8: 845.
29. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2004; 9: 863.
30. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2005; 10: 895.
31. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2006; 11: 798.
32. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2007; 12: 815.
33. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2008; 13: 879.
34. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2009; 14: 893.
35. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2010; 15: 879.
36. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2011; 16: 893.
37. *Sclater P.L.* On the general geographical distribution of the members of the class Aves. **J. Proc. Linnean Soc. Zool.** 1858; 2; 130–145.

ZOOGEOGRAPHIC PECULIARITIES OF DISTRIBUTION OF BIRDS Part 2. PALEOGEA AND ARCTOGEA

H. Fesenko¹, I. Shydlovskyy²

¹*I. Schmalhausen Institute of Zoology of NAS of Ukraine
15, B. Khmelnytskyi St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: h.fesenko@gmail.com*

²*Zoological Museum Ivan Franko National University of Lviv
4, Hrushevskiyi St., Lviv 79005, Ukraine*

Natural separation of the Earth's surface on lands and zoogeographic regions causes presence of demonstrative species that occur only in certain geographical latitudes. Review of avifauna of the Paleogeoa and Arctogeoa, description of significant differences in species richness and uniqueness of the zoogeographical lands, as well as the Ukrainian names of demonstrative bird species is proposed for the first time. Description of all zoogeographic regions and subregions of Notogeoa, Neogeoa, Paleogeoa and Arctogeoa is completed. Uniqueness of diversity of bird species in these regions gives us an idea about current distribution of the endemic birds and existence of natural centers of origin of animals on our planet.

Keywords: Zoogeography, zoogeographical land and region, Paleogeoa, Arctogeoa, demonstrative species, bird distribution, endemic.

ЗООГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПТИЦ Часть 2. ПАЛЕОГЕЙСКАЯ И АРКТОГЕЙСКАЯ СУШИ

Г. В. Фэсэнко¹, І. В. Шидловский²

¹Институт зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины
ул. Б. Хмельницкого, 15, Киев 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com

²Зоологический музей Львовского национального университета имени Ивана Франко
ул. Грушевского, 4, Львов 79005, Украина

Естественное разделение поверхности Земного шара на зоогеографические суши и области обуславливает присутствие в них *показательных видов*, которые распространены только в определенных географических широтах. В статье представлен анализ орнитофауны Палеогейи и Арктогеи, описаны значительные различия и уникальность видового богатства этих зоогеографических суши и впервые предложены украинские названия показательных видов птиц. Завершена характеристика всех зоогеографических областей и подобластей Нотогеи, Неогейи, Палеогейи и Арктогеи. Уникальность видового богатства этих регионов дает представление о современном распространении эндемичных видов птиц и существовании своеобразных центров происхождения животных на планете.

Ключевые слова: зоогеография, зоогеографические суши и области, Палеогейя, Арктогейя, показательные виды, распространение птиц, эндемики.

Одержано: 24.12.2012